

CZU 343.255
DOI 10.5281/zenodo.4543250

TORTURA, TRATAMENTELE INUMANE SAU DEGRADANTE: INSTUMENTE ÎN MATERIE

Iurie FRUNZĂ

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
e-mail: iufrunza@yandex.ru
<https://orcid.org/0000-0002-6407-6640>

Lilia STEFU

Doctorand, cercetător științific stagiar, Institutul de științe Juridice, Politice și Sociologice,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: liliastefu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2208-6453>

Prezentul articol a fost realizat în cadrul proiectului instituțional 20.80009.1606.05 – ”Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană” (CAJDPM). Publicația descrie instrumentele aplicabile în Republica Moldova în materia combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante. Astăzi, aceste infracțiuni constituie încălcări grave ale drepturilor omului, acțiuni interzise prin actele internaționale și legislația națională. Practica de aplicare a dreptului din ultimul deceniu în Republica Moldova, mai cu seamă după evenimentele din 7 aprilie 2009, soldate cu rețineri și detenții ilegale, dar și cu pretinse rele tratamente aplicate față de tinerii protestatari de către poliție, dar mai nou, cazul expulzării profesorilor de origine turcă ne demonstrează că atât organele procuraturii, dar și instanțele judiciare nu cunosc, respectiv, nu aplică toate instrumentele relevante în materia combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante, fapt ce a dus și mai continuă condamnarea Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Rezultatele desemnate în cercetarea dată va facilita o înțelegere mai bună din partea factorilor implicați în contracararea fenomenului torturii, tratamentelor inumane sau degradante.

Cuvinte-cheie: tortură, instrumente în materie, comportament interzis, formă de discriminare, tratament degradant, persoană publică.

TORTURE, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT: INSTRUMENTS IN THE MATTER

This article was carried out within the institutional project 20.80009.1606.05 – ”The quality of justice and respect for human rights in the Republic of Moldova, including: interdisciplinary research in the context of the implementation of the association agreement between Moldova and the European Union” (CAJDPM). The publication describes the instruments applicable in the Republic Of Moldova in the matter of combating and preventing torture, inhuman or degrading treatment. In our days the , torture, inhuman or degrading treatment constitute serious violations of human rights, actions prohibited by international acts and national legislation. Law enforcement practice in the last decade in the Republic of Moldova, especially after the events of April 7, 2009, which resulted in the arrests and illegal detentions, also with alleged ill-treatment of young protesters by the police, but, again, the case of the expulsion of the professors of Turkish origin, where shows us that both the prosecutor’s office and the courts do not know or apply all the relevant instruments in the fight against and prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment, in fact, which led to the continued condemnation of the Republic of Moldova at the European Court of Human Rights. The results indicated in the given research will facilitate a better understanding of the factors involved in countering the phenomenon of torture, inhuman or degrading treatment of instruments in the matter.

Keywords: torture, instruments in the matter, prohibited behavior, form of discrimination, degrading treatment, public person.

TORTURE, TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS: INSTRUMENTS EN LA MATIÈRE

Cet article a été réalisé dans le cadre de l’institutionnel 20.80009.1606.05 – ” La qualité de la justice et le respect des droits de l’homme en République de Moldova, y compris: la recherche interdisciplinaire dans le contexte de la mise en œuvre de l’accord d’association entre la Moldavie et l’Union européenne” (CAJDPM). La publica-

tion décrit les instruments applicables en République de Moldova en matière de lutte contre et de prévention de la torture et des traitements inhumains ou dégradants. Aujourd'hui, la torture, les traitements inhumains ou dégradants constituent de graves violations des droits de l'homme, des actes interdits par les actes internationaux et la législation nationale. Pratique de l'application du droit au cours de la dernière décennie en République de Moldova, en particulier après les événements du 7 avril 2009, qui ont abouti aux arrestations et détentions illégales, mais aussi aux mauvais traitements allégués contre les manifestants par la police, mais, encore une fois, le cas de l'expulsion des professeurs d'origine turque, nous prouvons que les organes de poursuite, et le pouvoir judiciaire ne sait pas, il ne s'applique pas à tous les instruments pertinents dans le domaine de la lutte et de la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants, en fait, ce qui a abouti, et peut continuer avec la condamnation de la République de Moldova devant la Cour européenne des droits de l'homme. Les résultats de cette recherche permettront de mieux comprendre les facteurs qui interviennent dans la lutte contre le phénomène de la torture et des traitements inhumains ou dégradants des instruments en la matière.

Mots-clés: torture, instruments en la matière, comportement interdit, forme de discrimination, traitement dégradant, personne publique.

ПЫТКИ, БЕСЧЕЛОВЕЧНОЕ ИЛИ УНИЖАЮЩЕЕ ОБРАЩЕНИЕ: ПРИМЕНИМЫЙ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ

Данная статья была реализована в рамках проекта 20.80009.1606.05 – «Качество правосудия и соблюдение прав человека в Республике Молдова: междисциплинарные исследования в контексте внедрения Соглашения об ассоциации Республика Молдова - Европейский Союз» (CAJDPМ). В публикации дается характеристика нормативно-правовых актов, применяемых в Республике Молдова в вопросах борьбы и предотвращения пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения.

Сегодня пытки, бесчеловечное или унижающее достоинство обращение представляют собой серьезные нарушения прав человека, - действия, запрещенные международными актами и национальным законодательством. Правоприменительная практика последнего десятилетия в Республике Молдова, особенно после событий 7 апреля 2009 года, повлекших за собой незаконные задержания и аресты молодежи, в том числе плохое обращение, применяемое полицией к задержанным протестующим, а также, случай выдворения учителей турецкого происхождения доказывает, что органы прокуратуры, а также судебные инстанции не знают и не применяют все соответствующие инструменты в борьбе и предотвращении пыток, бесчеловечных или унижающих достоинство обращений, что еще больше привело к осуждениям Республики Молдова в Европейском суде по правам человека. Результаты, опубликованные в данном исследовании, облегчат понимание со стороны правоприменительных органов всего нормативного инструментария, связанного с противодействием феномену пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения.

Ключевые слова: пытка, нормативный инструментарий, запрещенное поведение, форма дискриминации, унижающее достоинство обращение, публичное лицо.

Introducere

Constatarea și examinarea faptelor de tortură, tratamente inumane sau degradante din partea organului de urmărire penală sau, după caz, a Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din Republica Moldova presupune identificarea și analiza unui șir de acte naționale și internaționale care au drept scop descrierea faptelor date. Practica de aplicare a dreptului din ultimul deceniu în Republica Moldova, mai cu seamă după evenimentele din 7 aprilie 2009, soldate cu rețineri și detenții ilegale, dar și cu pretense rele tratamente aplicate față de tinerii protestatari de către poliție, dar mai nou, cazul expulzării profesorilor de origine turcă ne demonstrează că atât organele procuraturii, dar și instanțele judiciare nu

cunosc, respectiv, nu aplică toate instrumentele relevante în materia combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante, fapt ce a dus și mai continua condamnarea Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Metodologia de cercetare. În cadrul cercetării subiectului de față, au fost necesare și utilizarea diferitor metode dintre care menționăm: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda istorică, metoda sistemică și metoda empirică.

Conținutul de bază al cercetării. Generalizând textul actelor naționale și internaționale ne permitem să tragem următoarele expuse mai jos concluzii referitor la instrumentele aplicabile în Republica Moldova în materia combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante.

De-a lungul istoriei, tortura a fost deseori folosită ca o metodă de reeducare politică, interogatoriu, pedeapsă și o putere coercitivă. Tortura a fost parte din înfăptuirea justiției de-a lungul timpurilor preistorice, fiind considerată o metodă legală de dobândire a probelor, ca formă de executare a pedepselor și ca modalitate de obținere a confesiunilor, mărturiilor și recunoașterii vinovăției. La începutul secolului XX, fenomenul de tortură atinge apogeul care a determinat comunitatea internațională să inițieze elaborarea unor principii de recunoaștere și apărare a drepturilor omului. [1, p. 43] La etapa actuală tortura, tratamentele inumane sau degradante constituie încălcări grave ale drepturilor omului, acțiuni interzise prin actele internaționale și legislația națională.

Toate țările democratice au recunoscut prioritatea (sau egalitatea) instrumentelor internaționale privind drepturile omului față de legislația națională. Aceasta înseamnă că principiile internaționale ale drepturilor și libertăților omului sunt de fapt încorporate (incluse) în legislația națională, adică actele internaționale ale drepturilor omului fac parte din legislația internă a țărilor democratice. [2, p. 515] Astfel, potrivit art.5 din Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, dezvoltat prin art. 7 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966, „*Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante*”. Iar conform Statutului Curții Penale Internaționale semnat la Roma în 1998 [3] infracțiunile de tortură se califică drept „crime împotriva umanității”.

Aceste principii fundamentale ale dreptului Omului sunt dezvoltate și în alte *acte internaționale speciale* precum:

- **Declarația Organizației Națiunilor Unite asupra protecției tuturor persoanelor împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante**, adoptată de Adunarea generală ONU la 9 decembrie 1975 (numită și Declarația de la Tokyo),

- **Convenția împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratatelor Inumane sau Degradante**, adoptată de Adunarea Generală ONU la 10 decembrie 1984 și **Protocolul opțional** la Convenție, adoptat la 18 decembrie 2002 în cadrul celei de-a 57-a sesiuni a Adunării Generale a Națiunilor Unite prin Rezoluția A/RES/57/199, care completează Convenția și consolidează protecția persoanelor private de libertate (persoane aflate în custodia statului, în penitenciare, izolatoare de detenție

provizorie etc.) împotriva acestor încălcări pe orice teritoriu aflat sub jurisdicția acesteia. Protecția în cauză se realizează prin mecanisme de prevenție extrajudiciare, precum stabilirea unui sistem de vizite sistematice întreprinse de către organe independente internaționale și naționale la locurile în care persoanele sunt private de libertate, în vederea prevenirii torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. Spre exemplu, vizite efectuate de către reprezentanți ai organizațiilor obștești (neguvernamentale), care, în acest sens, obțin mandat din partea *Subcomitetului de prevenire a torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante* din cadrul Comitetului ONU pentru Prevenirea Torturii, după care prezintă pe numele acestuia rapoarte despre situația în domeniul dat, în statul respectiv.

Iar, mai nou, ceea ce tine de drepturile deținuților reiterăm **Ansamblul minim de reguli ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (regulile Nelson Mandela)**, adoptate prin Rezoluția Adunării Generale ONU la 17 decembrie 2015 și care, bazându-se pe concepțiile, în general admise, ale zilelor noastre și pe elementele esențiale ale celor mai adecvate sisteme contemporane, urmăresc stabilirea și descrierea principiilor și practicilor tratamentului deținuților și gestionării penitenciarelor la nivel mondial. Regulile date, însă, nu au ca obiectiv de a descrie, în special, un sistem penitenciar model. Or, este evident că nu toate regulile pot fi aplicate în toate locurile și în orice timp, dată fiind marea varietate de condiții juridice, sociale, economice și geografice care se întâlnesc în lume. Ele doar servesc pentru a stimula efortul constant care urmărește depășirea dificultăților practice care se opun la aplicarea lor, având în vedere faptul că ele reprezintă, în ansamblul lor, condiții minime care sunt admise de către Națiunile Unite.

La nivel european, interzicerea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante este garantată prin următoarele acte.

- Articolul 3 din **Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** (în continuare CEDO), semnată la Roma, la 4 noiembrie 1950 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953. Republica Moldova a ratificat-o la 24 iulie 1997 prin rezoluția Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298-XIII. Astfel, potrivit art. 3 din CEDO - „*Nimeni nu trebuie supus torturii, inumanității sau înjosirii, tratării degradante sau pedepsei*”.

- În continuare, întru dezvoltarea art. 3 din CEDO, aceste acțiuni sunt interzise prin **Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante**, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987 (în vigoare pentru RM - 01.02.1998; semnată la 02.05.1996). Convenția în cauză, similar Protocolului opțional la Convenția internațională, stabilește un mecanism extrajudiciar de prevenție a acestor fenomene în locurile de detenție, pentru persoanele care declară încălcarea art. 3 din CEDO. Acest mecanism se realizează prin **Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante** (denumit în continuare Comitetul), care prin intermediul vizitelor locurilor de detenție și discuțiile cu persoanele aflate în custodia statului (private de libertate), examinează tratamentul acestor persoane în vederea întăririi, dacă este cazul, a protecției lor împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. De remarcat, că membrii Comitetului, aleși de către Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei pentru o perioadă de 4 ani, periodic, sau la caz (cerut de circumstanțe), organizează și efectuează vizitarea garantată a locurilor de detenție de către cel puțin doi membri, care, la rândul lor, pot fi asistați de experți și interpreți.

- **La nivel național**, interzicerea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante este garantată prin norma alin. (2) art. 24 - **Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică**, din **Constituția RM** (din 29 iulie 1994) care, similar textelor normative din actele internaționale și europene, prevede că – *”Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”*. În continuare, acest drept de interzicere este dezvoltat în normele actelor legislative precum:

- **Codul penal RM** (din 18 aprilie 2002), unde, art. 4 – *principiul umanismului*, repetă principiul constituțional expus supra, concretizând că, *”Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului”*. Articolul 13 – **Extrădarea**, în care se statuează că *”cetățenii Republicii Moldova și persoanele cărora li s-a acordat azil politic în Republica Moldova, în caz de săvârșire a unei infracțiuni în străinătate, nu pot fi extrădați și sunt supuși răspunderii penale conform prezentului cod”*, iar *”cetățenii străini și apatrizii care au săvârșit infracțiuni în afara teritoriului Republicii Moldova, dar se află pe teritoriul țării pot fi extrădați numai*

în baza unui tratat internațional la care Republica Moldova este parte sau în condiții de reciprocitate în temeiul hotărârii instanței de judecată, doar dacă nu există motive serioase de a crede că aceștia riscă să fie supuși pedepsei cu moartea, torturii sau altor tratamente inumane sau degradante”. **Articolul 135/1 - Infracțiuni împotriva umanității, potrivit căruia** *”torturarea unei persoane aflate sub paza făptuitorului sau asupra căreia acesta exercită controlul în orice alt mod, cauzându-i vătămări grave integrității corporale sau sănătății, dureri sau suferințe psihice, ce depășesc consecințele sancțiunilor admise de dreptul internațional”*, săvârșite, în cadrul unui atac generalizat sau sistematic lansat împotriva unei populații civile și în cunoștință de acest atac, se califică ca infracțiuni contra umanității.

Respectiv, componența propriu-zisă, prevăzută prin art. 166/1 din Codul penal - **Tortura, tratamentul inuman sau degradant, care, în normele alin. (1) și (2) determină concret acțiunile infracționale de tratament inuman ori degradant asupra victimei (acestea fiind acțiunile de cauzare intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice persoanei vătămate, cu semnele calificative corespunzătoare)**, iar **alin. (3) și (4), pe baza definițiilor date în actele internaționale determină concret acțiunile infracționale de tortură** cu semnele calificative corespunzătoare.

Astfel, prin acțiuni de tortură se înțelege *”orice faptă intenționată prin care se provoacă unei persoane o durere sau suferințe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane”*.

Potrivit acestui articol, cauzatorul de simple dureri, dureri puternice sau suferințe fizice sau psihice, cu sau fără careva scop, este menționat un subiect special (nu oricare persoană – n.n.), acestea fiind *”1) o persoană publică sau 2) o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau 3) altă persoană care acționează cu titlu oficial*

sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane”.

➤ După cum se observă, legislatorul moldovean prin art. 166/1 din Codul penal, similar CEDO, la interpretarea art.3 din Convenție face distincție între „tortură” și „tratament inuman și degradant”, calificând tortura ca un tratament inuman care provoacă suferințe foarte puternice, iar la recunoașterea faptei ca act de tortură, CEDO va lua în considerație gravitatea și intensitatea durerii cauzate determinată în funcție de durata tratamentului, precum și consecințele fizice sau psihice ale persoanei survenite în urma aplicării actului în dependență de sex, vârstă, starea sănătății victimei, metoda și modul de realizare a faptei.

➤ În acest sens, *Asociația medicală mondială, în Declarația de la Tokyo privind tortura și tratamentele degradante, din 1975*, ne oferă câteva puncte care au fost incluse în definiția **torturi**, și anume: a) caracterul intenționat: tortura cauzează suferință fizică sau mentală victimei în mod intenționat; b) caracterul sistematic și sălbatic: cauzarea suferințelor putea fi sistematică și dinainte plănuită, sau putea fi sălbatică și la întâmplare; c) scopul: ar trebui să existe un scop al torturii. Ar putea fi obținerea de informații, mărturisirea forțată a confesiunii unei crime, semnarea unei declarații scrise sau oricare alt motiv. *De exemplu*, ar putea fi pentru a răspândi teroare în comunitate într-un regim dictatorial, sau, după caz, într-un loc aparte (într-un penitenciar). Ar putea fi încercarea de a distruge personalitatea cuiva care ar putea fi capabil să mobilizeze oamenii împotriva regimului; d) suferința psihică și fizică: această definiție menționează că suferința fizică, cât și cea psihică este un aspect după care se poate vedea dacă o persoană a fost torturată sau nu. Printre altele, absența oricărui semn fizic nu exclude posibilitatea torturii. Or, în unele cazuri chiar și mici suferințe, fizice sau mentale, sunt de ajuns să fie considerate ca tortură.

Orice formă de tortură este un tratament inuman și degradant și tratamentul inuman este la fel degradant. Noțiunea de tratament inuman cuprinde în sine un astfel de tratament care pricinuieste în mod intenționat suferințe grave, mintale sau fizice, care în situații obișnuite ar fi nejustificate. Lexemul „tortură” este deseori folosit pentru a descrie un tratament inuman care are drept scop obținerea unor informații sau recunoașteri, sau aplicarea pedepsei care este, în general, o formă mai gravă a tratamentului inuman. Tratamentul sau pedeapsa unui individ poate fi considerată drept degradantă dacă ea umilește individul dat față de alte persoane

sau îl obligă să acționeze împotriva conștiinței sau dorinței lui.

➤ De menționat că, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – CtEDO), la interpretarea art.3 din CtEDO distinge trei niveluri ale comportamentului interzis:

1. **Tortura**: un tratament inuman deliberat care cauzează suferințe foarte puternice și crude.

2. **Tratament inuman**: cauzarea unor suferințe mintale și fizice foarte puternice.

3. **Tratament degradant**: maltratare menită să-i trezească victimei sentimente de teamă, frică, îngrijorare și inferioritate, capabilă să o umilească și înjosească și să stopeze orice posibilitate de a opune rezistență fizică sau morală.

Unica diferență dintre cele trei tipuri de tratament este, în general, una de gradăție.

În jurisprudență *tortura sau tratamentul inuman* sunt caracterizate ca niște acțiuni „falanga” (lovirea peste picioare cu o bară sau cu un băț de metal sau de lemn), lovituri puternice peste toate părțile corpului victimei, folosirea electroșocului, amenințările de a fi împușcat sau omorât. Iar noțiunea de „tortură nefizică” este folosită pentru a acoperi cauzarea unor suferințe mintale, creând o stare de îngrijorare și de stres prin intermediul altor acte de violență corporală. Prin tratamentul inuman se înțelege maltratarea care trebuie să atingă un nivel minim de severitate, precum durata tratamentului, efectele lui fizice și mintale, în unele cazuri, sexul, vârsta și sănătatea victimei etc. Acesta poate include: legarea și închiderea victimei într-o celulă întunecoasă și friguroasă și tratarea în așa fel, încât să lase răni sau urme vizibile pe corpul victimei, neacordarea posibilității de a dormi, Nealimentarea victimei, întreținerea fără apă sau în gălăgie continuă, acoperirea feței etc.

Prin „tratamentul” sau „pedeapsă degradant(ă)” se înțelege faptul, când, în opinia victimei sau a celor din jur, ea a suferit „umilire sau înjosire care a atins nivelul minim de severitate”.

Iar acel nivel trebuie să fie stabilit în dependență de circumstanțele cazului. Curtea Europeană nu pune la îndoială că art. 3 se referă în exclusivitate numai la cauzarea suferinței fizice, ci și a celei **morale**, „Cauzarea unor suferințe morale creând o stare de îngrijorare și stres prin intermediul altor acte de violență corporală”.

În opinia CtEDO, condițiile de detenție pot constitui ele înseși un tratament care încalcă art.3, aici fiind invocat ca exemplu cauza *”Tekin împotriva Turciei”* unde detenția într-o încăpere întunecoasă și friguroasă, fără lumină, pat și cearșafuri, la o tem-

peratură sub zero grade, aprovizionarea numai cu mâncare și apă, este considerată o încălcare a art. 3, deși s-a dovedit că rudele sau cunoscuții le aduceau deținuților îmbrăcăminte suplimentară. [4, p. 679]

Normele Codului penal, în special art. 166/1, sunt confirmate prin art. 4 din *Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului* din 27.12.2012, conform căruia ”Poliția nu aplică, nu încurajează și nu tolerează tortura, tratamentul inuman sau degradant. Aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și a armelor de foc se admite doar în strictă conformitate cu legea și în cazul în care metodele nonviolente nu asigură îndeplinirea atribuțiilor Poliției” și art. 167/1 din *Codul de executare al Republicii Moldova* nr. 443 din 24.12.2004, care statuează pentru lucrătorii sistemului penitenciar interzicerea supunerii deținuților la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente. [5]

Interzicerea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante derivă și din prevederile *Codului contravențional al RM* din 24 octombrie 2008, în art. 439/5 – *Expulzarea*, prin norma alin. (2) lit.d) direct se menționează că ”contravenientul nu poate fi expulzat în statul în privința căruia există dovezi că în statul respectiv acesta va fi persecutat din motive de apartenență rasială, națională, religioasă, din cauza convingerilor politice sau va fi supus tratamentului inuman și degradant, torturii ori pedepsei capitale”. Totodată, interzicerea expulzării străinului din Republica Moldova într-un stat pe aceleași motive este prevăzută și în art. 63 din *Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova* din 16.07.2010. Mai mult, această lege prin art. 42/2 prevede că pentru străinul, care este sau care a fost victimă a violenței în familie, dreptul de ședere provizorie poate fi prelungit dacă există temeri justificate că viața sau integritatea corporală a străinului este pusă în pericol, ori că el va fi supus la torturi, tratamente inumane sau degradante în caz de reîntoarcere în țara de origine.

Acest drept este consfințit și în *Legea privind azilul în Republica Moldova* nr. 270 din 18.12.2008, unde art. 11 - *Principiul nereturnării*, prevede că ”Nici un beneficiar al unei forme de protecție nu poate fi returnat sau expulzat într-o țară ori în teritoriu unde ar putea exista o amenințare a vieții sau a libertății lui, sau în care ar putea fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante”. Cu toate acestea, fără a afecta în mod automat forma de protecție de care beneficiază, persoana care a fost recunoscută ca refugiat sau căreia i s-a

acordat protecție umanitară poate fi expulzată sau returnată de pe teritoriul Republicii Moldova dacă: a) există motive temeinice a considera că prezintă un pericol pentru securitatea statului Republicii Moldova; b) fiind condamnată pentru o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, prevăzută de Codul penal al Republicii Moldova, pentru care a fost emisă hotărâre judecătorească definitivă, prezintă un pericol pentru ordinea publică din Republica Moldova.

În calitate de mecanism național de prevenire a torturii, în conformitate cu prevederile art. 30-33 din *Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)* nr. 52 din 03.04.2014, în scopul protecției persoanelor aflate în custodia statului (reținute, arestate sau condamnate) împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, pe lângă Oficiul Avocatului Poporului se creează Consiliul pentru prevenirea torturii (în continuare – *Consiliu*) în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Consiliul este alcătuit din 7 membri. Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului sunt membri de drept ai Consiliului. Ceilalți membri sunt propuși de societatea civilă și selectați printr-un concurs organizat de către Oficiul Avocatului Poporului și sunt numiți pentru un mandat de 5 ani, care nu poate fi reînnoit. Astfel, în scopul asigurării protecției persoanelor împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Avocatul Poporului asigură efectuarea de către membrii Consiliului a vizitelor preventive periodice și de monitorizare în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate, plasate acolo prin dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul tacit al acestuia (izolatoare de detenție provizorie, penitenciare sau alte locuri). Consiliul poate să atragă la efectuarea vizitelor preventive și de monitorizare specialiști și experți independenți din diferite domenii, inclusiv juriști, medici, psihologi. Membrii Consiliului aleg în mod independent locurile care urmează să fie vizitate și persoanele cu care doresc să discute. De menționat că, pentru a efectua vizitele preventive și de monitorizare nu este necesară înștiințarea prealabilă, nici permisiunea vreunei autorități. Iar, în timpul vizitelor preventive și de monitorizare pot fi utilizate aparate audio sau video, cu consimțământul persoanei care urmează a fi înregistrată. În urma fiecărei vizite se întocmește

un raport care va include, după caz, propuneri și recomandări privind ameliorarea situației.

Concluzii preliminare

În pofida faptului că a fost creată o bază legislativă solidă, fenomenele de tortură, *tratament inuman sau degradant continuă să persiste în majoritatea statelor, inclusiv în Republica Moldova. Sub acest aspect ținem să amintim că, în cadrul proiectelor „Toți împreună vom spune NU torturii în Moldova: societatea civilă împotriva torturii” și „Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană” Asociația Obștească Institutul pentru Democrație în colaborare cu cercetătorii Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, în baza rapoartelor anuale de activitate a Curții Europene a Drepturilor Omului a studiat activitatea CtEDO pe perioada anilor 1997-2019. Ca rezultat al analizei efectuate a jurisprudenței CtEDO, s-a constatat că, din toate 597 de încălcări a dreptului omului, depistate de către Curte în cauzele moldovenești, în perioada de referință 151 de hotărâri, ce constituie 25% din numărul total de hotărâri pronunțate, se referă la art. 3 CEDO - interzicerea torturii, inumanității sau înjosirii, tratării degradante sau pedepsei.*

În ultimii ani, tipurile de violări constatate de CtEDO împotriva Republicii Moldova, în temeiul art. 3 CEDO sunt: maltratarea în timpul reținerii, arestului sau ispășirii pedepsei penale în penitenciare, anchetarea inadecvată a acestor maltratări și deceselor, detenția în condiții proaste și neacordarea asistenței medicale adecvate în detenție. De remarcat că, în ultimii ani au crescut semnificativ plângerile pe aceste tipuri de încălcări (art.3 CEDO) din partea cetățenilor locuitori în partea stângă a Nistrului (regiunea transnistreană a RM), unde în calitate de reclamat (pârât), de rând cu Republica Moldova, figurează și Federația Rusă (a se vedea cauzele „Beșleagă c. Moldovei și Federației Ruse” (48108/07); „Antonov și alții c. Moldovei și Federației Ruse” (315/10, 1153/10 și 1158/10); „Dobrovitskaya și alții c. Moldovei și Federației Ruse” (41660/10 și 5 altele) dar și altele)).

În alocuțiunea sa *din 2008*, dedicată Zilei Internaționale pentru Susținerea Victimelor Torturii, care este marcată anual la data de 26 iunie, Secretarul General ONU a remarcat că tortura este una din cele mai grave infracțiuni internaționale și constituie dovada deformării oribile

a conștiinței umane. ”După 60 de ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, acest fenomen încă mai continuă să persiste influențând negativ viața milioanele de victime și familiilor acestora”. De aceea, Secretarul General ONU a chemat umanitatea să aplice toate măsurile în apărarea victimelor torturii, precum anchetarea adecvată a acestor maltratări cu atragerea la răspundere a persoanelor vinovate.

Concluzie generală

Interzicerea torturii, a tratamentului inuman sau degradant constituie una din cele mai complicate probleme atât a trecutului, cât și prezentului civilizației umane.

✓ Deși au fost adoptate un șir întreg de acte internaționale și naționale privind interzicerea acestor fenomene, acestea mai continuă să persiste. Or, unele cazuri se mai întâlnesc în societatea modernă. Mai cu seamă acestea sunt evidențiate în sistemul organelor de ocrotire a normelor de drept (poliție, autoritatea penitenciarelor etc). Întru curmarea acestor fenomene rușinoase și oribile se cere a educa în societate respectul omului față de om, a ridica nivelul de cultură și conștiință juridică, bazată pe principii umanistice. Desigur, aceste măsuri necesită timp, însă problema dată nu poate fi tolerată la infinit. Mai mult ca atât, Republica Moldova este impusă la aceste acțiuni prin actele internaționale la care este parte.

✓ Prin urmare, astăzi apare necesitatea stringență de realizare a politicii educaționale, culturale și de propagandă corespunzătoare.

Bibliografie

1. OSIPOV, VI., COJOCARU, R. Noțiunea de tortură tratament inuman și degradant, pedeapsa inumană sau degradantă în jurisprudența CEDO. Revista Națională de Drept , nr. 6-7, 2011, p.43.
2. FRUNZĂ, Iu., BORȘEVSKI, A., SOSNA, B. Metode proactive în educația pentru drepturile omului. Chișinău: Pontos, 2019, - 640 p. ISBN 978-9975-72-347-3.
3. Curtea penală internațională cu sediul la Haga a fost înființată sub egida și emblema O.N.U., la Conferința diplomatică a plenipotențialilor Națiunilor Unite din 148 de state, desfășurată la Roma în perioada 15 iunie – 17 iulie 1998 când a fost adoptat Statutul de la Roma al Curții penale internaționale. Curtea penală internațională, fiind un for juridic de mare amplitudine și rezonanță poate oferi cadrul procesual juridic al unei justiții penale internaționale eficiente privind tragerea la răspundere penală a autorilor actelor de tortură. Desigur, cele comise la nivel internațional.
4. Comentariul Codului penal / Sub redacția A. Barbăneagră. – Chișinău, 2009, p.679.
5. Codul de executare al Republicii Moldova, articolul 167¹, introdus prin LP82 din 29.05.14, MO319-324 /24.10.14,art.632.